

UNIVERZITA KARLOVA
V PRAZE

3. LÉKAŘSKÁ FAKULTA

Katedra preventivního lékařství
Ústav zdraví dětí a mládeže

Šárka Wasserbauerová

Emocionální násilí na dětech
Emotional violence against children

Diplomová práce

Praha, 2007

Autor práce: Šárka Wasserbauerová

Studijní program: Všeobecné lékařství

Magisterský studijní obor: Všeobecné lékařství s preventivním zaměřením

Vedoucí práce: **MUDr. Eva Vaníčková, CSc.**

Pracoviště vedoucího práce: **Ústav zdraví dětí a mládeže – Katedra preventivního lékařství**

Vypracování a obhajoba diplomové práce: 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla používána ke studijním účelům.

V Praze dne 7.2. 2007

Šárka Wasserbauerová

Poděkování

Děkuji MUDr. Evě Vaničkové, CSc. za ochotnou a laskavou pomoc při odborném vedení, RNDr. Bohumíru Procházkovi, CSc. ze Státního zdravotního ústavu, Oddělení biostatistiky a informatiky za pomoc při statistickém zpracování výsledků diplomové práce a ředitelům a pedagogům základních škol zúčastněných v dotazníkovém šetření za ochotu a spolupráci při získávání dat nutných k vypracování této práce.

Obsah

ÚVOD.....	6
1. ÚLOHA RODIČE V PSYCHICKÉM VÝVOJI DÍTĚTE.....	7
2.PRÁVA DÍTĚTE.....	7
3. SYNDROM ZNEUŽÍVANÉHO, TÝRANÉHO A ZANEDBÁVANÉHO DÍTĚTE.....	8
4. EMOCIONÁLNÍ NÁSILÍ A ZANEDBÁVÁNÍ.....	9
4.1 Definice pojmů.....	9
4.2 Rizikové děti, rodiče a situace.....	11
4.3 Následky.....	12
5. SHRUTÍ PROBLEMATIKY EMOCIONÁLNÍHO NÁSILÍ NA DĚTECH	13
6. CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY.....	15
7. METODIKA.....	16
7.1 Metodika sběru dat.....	16
7.2 Zpracování výsledků.....	16
8. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY SOUBORU.....	18
9. VÝSLEDKY.....	19
10. DISKUSE.....	21
ZÁVĚR.....	28
SOUHRN.....	30
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	32
PŘÍLOHY.....	34

Úvod

Téma své diplomové práce emocionální násilí na dětech jsem si zvolila díky svému zájmu o tuto problematiku.

V rámci praxe skautské vedoucí jsem měla možnost setkat se a pracovat s dítětem, které bylo postiženo emocionálním násilím v rámci rozvodu svých rodičů. Zanechalo to ve mě hluboký dojem. Práce s tímto dítětem byla nelehká, mělo problémy zařadit se do skupiny vrstevníků, najít si kamarády, mělo výrazný sklon vyhledávat samotu, bylo velmi citlivé a ve škole mělo prospěchové problémy. Nikdy nezapomenu na to, jak jsem si s ním povídala o jeho problémech. Rozvod rodičů probíhal velmi bouřlivě, rodiče se navzájem obviňovali a do jejich vzájemných konfliktů bylo zataženo i jejich dítě. Posléze bylo nuceno opustit otce, prarodiče z jeho strany a všechny svoje přátele a kamarády a přestěhovat se s matkou a jejím novým přítelem na druhý konec republiky. K tomu všemu si ještě matka našla nového partnera, se kterým dítě přicházelo do každodenních konfliktů a zanedlouho se mu narodil sourozenec. Mělo pocit, že je odstrkováno a nemilováno. Otec si po čase našel také novou partnerku, narodilo se jim dítě a přestal se s ním úplně stýkat.

Díky svojí zkušenosti jsem měla možnost si ověřit, že emocionální násilí na dítěti zanechává hluboké psychické stopy. Rozhodla jsem se tedy, věnovat se této problematice blíže.

1. Úloha rodiče v psychickém vývoji dítěte

Základy psychického vývoje jedince spadají již do období intrauterinního vývoje plodu [6]. Během jednotlivých etap života se psychika jedince postupně dále vyvíjí.

Kvalita citového pouta s osobou blízkou významně spoluurčuje emoční vývoj a v pozdějším věku významně ovlivňuje oblast intimních vztahů [5].

Z vývojové psychologie tedy vyplývá: Pro dosažení ideálního psychického vývoje jedince bez budoucích následků, je nutné dítěti zajistit pocit jistoty, bezpečí a lásky.

Prof. Zdeněk Matějček sám uvádí, že dítě potřebuje dospělé vychovatele, kteří k němu mají vřelý citový vztah [8].

Úkolem rodičů je dítěti vytvořit optimální podmínky k vývoji a zajistit jeho blaho. Velmi důležitou roli zde hraje osobnost rodiče, jeho spokojenost v partnerském vztahu a v zaměstnání a nýbrž také podmínky, které rodina ke svému fungování má. Jsou-li tyto podmínky optimálně splněny, existuje malé riziko násilí na dítěti včetně násilí psychického.

Rodina rovněž poskytuje základní výkladové vzorce pro poznání světa a působí na vytváření představy dítěte o sebe samém, na jeho sebepojetí a sebehodnocení. Tím se rodina stává podstatným činitelem i při utváření osobnosti dítěte, ovšem tím i vzniku případných odchylek a deformací [10].

2. Práva dítěte

Právo dítěte nebýt vystaveno emocionálního násilí zakotvuje do našeho právního řádu Úmluva o právech dítěte.

Článek 19.1 zní:

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě [13].

Úmluva zdůrazňuje důležitost uspokojování základních duševních potřeb dítěte a tedy rovněž nepřítomnost emocionálního násilí a zanedbávání, má-li být dosaženo jeho harmonického vývoje.

Dětství je chápáno jako specifické vývojové údobí člověka, s jeho zvláštními potřebami, požadavky i právy, byla též popřena dřívější obecná představa, že s dítětem je možno zacházet podle vůle až svévole dospělých a že každý rodič své dítě miluje, náležitě se o ně stará a sleduje jeho prospěch [9].

Dopouští-li se pachatel emocionálního násilí může být obviněn z trestného činu týrání svěřené osoby. Na tento čin se vztahuje oznamovací povinnost – každý, kdo se doví, že jiný připravuje nebo tento trestný čin páchá a spáchání nebo dokončení tohoto činu nepřekazí, může být potrestán trestem odnětí svobody až na 3 léta. V takových případech je nutné se obrátit na orgán sociálně-právní ochrany (městské úřady, obce v přenesené působnosti, obce v samostatné působnosti, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR či Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí se sídlem v Brně). Pracovníci těchto úřadů, jsou povinni zachovávat mlčenlivost, osobě je zaručena anonymita. Je možné se též obrátit na některou krizovou linku, dětského lékaře či přímo policii ČR.

3. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte

Emocionální násilí na dětech je součástí syndromu CAN.

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Child Abuse and Neglect ,CAN) je souborem nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte a jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči [1] .

Tento syndrom definován rovněž na doporučení zdravotnické komise Rady Evropy z roku 1992 jako jakékoliv vědomé či nevědomé aktivity, kterých se dopouští dospělý člověk na dítěti a jejichž následkem dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte.

Syndrom kromě emocionálního týrání a zanedbávání zahrnuje:

- 1/ tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání- aktivní a pasivní
- 2/ sexuální zneužívání- aktivní a pasivní

3/ zvláštní formy syndromu CAN: M^uunchhausenův syndrom v zastoupení, systémové týrání a zneužívání.

4. Emocionální násilí a zanedbávání

4.1 Definice pojmů

Emocionální násilí na dětech (citové týrání, násilí) je takové chování dospělé osoby, který má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování [10].

Jedná se především o verbální útoky na dítěte, jeho zavrhování a ponižování . Dále sem spadá vystavování dítěte vážným konfliktům v rodině, omezování dítěte a jeho násilná izolace,neustálé zastrašování dítěte. Důsledkem je, že dítě je vystaveno dlouhodobé životní nejistotě, což má za následek citové ublížení.

Jak zkušenosti ukazují, s jednorázovým atakem citového týrání mají zkušenost téměř všechny děti, rozhodující je tedy citové klima, ve kterém děti vyrůstají.

Zanedbávání je pojímáno jako jakýkoliv nedostatek péče, který způsobuje vážnou újmu ve vývoji dítěte nebo ohrožuje dítě [10].

Jedná se tedy o nenaplňování citových potřeb dítěte, dítě trpí nedostatkem zájmu ze strany rodičů a nemá pocit, že je právoplatným členem rodinného společenství. Je často spjato se zanedbáváním fyzickým a výchovným. Je pasivní formou citového týrání.

Psychické či emocionální týrání (na rozdíl od týrání fyzického a sexuálního) jsou pojmy obecně nejasné a svým obsahem a vymezením značně obšírné a obtížné.

Z hlediska psychologického se rozlišují pojmy psychické a emocionální týrání. Pojem psychické týrání v sobě kromě jiného zachycuje i složku emocionální, psychické tedy neznamená jen emocionální. Emoční týrání vede však k poškození psychologického vývoje a působí rovněž i na ostatní složky psychologického vývoje. V mnoha zemích dochází k směšování těchto pojmů.

Celá řada problémů vyvstává při nahromadění jednotlivých událostí syndromu CAN, víme- li, že psychické násilí se velice často vyskytuje s týráním

fyzickým a sexuálním. Přichází tedy v úvahu otázka, zda je možné, aby fyzické nebo sexuální týrání nepostihlo zároveň psychiku dítěte.

M.F. Hirigoyen dělí psychické násilí na dětech na přímé a nepřímé.

Nepřímá forma násilí je zaměřena na partnera, děti se stávají oběťmi v důsledku toho, že nechtějí být nesolidární s rodičem - obětí. Jako svědkové se stávají terčem útoků směřovanému proti partnerovi a zraněný rodič si může rovněž vylévat svou zlost na dětech, jelikož se mu nedaří prosadit se před agresorem. Agresor přenáší svou nenávist i na děti.

Přímé násilí značí vědomé či nevědomé zavržení dítěte jedním z rodičů. Rodič jakoby jedná v zájmu dítěte, ale ve skutečnosti mu dítě překáží [2].

Psychické týrání dětí není dominantní pouze v rodině, vyskytuje se i ve škole i mezi vrstevníky.

Psychické násilí a zanedbávání vykonávané na dětech může mít různý počet forem, jejichž vymezení je velmi obtížné, mezi nejčastější a nejnápadnější patří:

- časté nadávky, ponižování, zesměšňování, pohrdání, křičení nebo opakované výbuchy
- vyhrožování, cílené vyvolávání strachu u dítěte
- odmítání, zavrhování
- ignorování, přehlížení
- vydírání, manipulace, neustálé srovnávání s úspěšnějším sourozencem či nepřiměřené vychvalování cizích dětí
- nerespektování soukromí dítěte (přehnané kontrolování)
- odepírání pochvaly či ocenění
- přetěžování dítěte domácími povinnostmi či péčí o sourozence
- kladení nerealistických požadavků na dítě (v oblasti zájmové, studijní apod., věčná nespokojenost s výkony dítěte)
- násilná izolace (bránění dítěti ve styku s rodiči, kamarády, příbuznými apod.)
- neustálé neadekvátní obviňování dítěte
- vystavování dítěte závažným domácím konfliktům, vtlačování dítěte do role dospělého (osamělý rodič hledá v dítěti psychickou oporu: vyžaduje, aby

naslouchal jeho problémům; vnucování role smířčího soudce mezi rozhádanými rodiči apod.)

-nepřiměřená psychická zátěž v souvislosti s rozvodem (zatahování dítěte do konfliktů mezi rodiči, zneužívání dítěte jako “svědka”, získávání dítěte na svou stranu a jeho negativní ovlivňování proti druhému rodiči, bránění ve styku dítěte s druhým rodičem)

-nedostatečný zájem o dítě z důvodu vysoké zaměstnanosti rodičů (mnohdy přes vysoký materiální nadstandard života dítěte)

-finanční odměny dítěti za pomoc v domácnosti (dítě nebývá oceněno úsměvem, poděkováním či pochvalou, nýbrž penězi; neučí se, že vzájemná pomoc v rodinném kruhu je přirozená)

-obecně celkový nedostatek či úplná absence projevů lásky k dítěti (rodič se na dítě nikdy neusměje, nehladí ho, nedotýká se ho, nelíbá ho)

-chápání dítěte jako pouhého konzumenta důsledkem dnešní konzumní společnosti

Emocionální týrání a zanedbávání se může skrývat i za původně pozitivně míněným jednáním:

-přehnané ochraňování dítěte před nepříjemnými zkušenostmi (důsledkem je oslabená schopnost dítěte odolávat psychické zátěži a bojovat s obtížemi, resp. naučená bezmocnost)

-krajně liberální výchova (děti, kterým nejsou stanoveny mantinely, mají sklony k egocentrické orientaci) [12].

4.2 Rizikové děti, rizikovní rodiče, rizikové situace

Existují děti, které mají větší riziko setkat se s emocionálním násilím; jsou to děti obecně vyžadující větší péči, zejména děti vyžadující větší zátěž nebo děti, které nesplňují očekávání svých vychovatelů.

Dítě svým chováním může spustit rizikové chování dospělých nebo vyvolat rizikovou situaci.

Dospělí, kteří se dopouští emocionálního násilí udržují rovnováhu svojí osobnosti na úkor dítěte. Důležitou roli zde hraje skutečnost, že dítě je na pachateli závislé, zranitelné, bezmocné a je tudíž nuceno přizpůsobit se situaci, která vzniká. Velký vliv má stres, náročnost situací a nevyspělost osobnosti.

Rizikových faktorů, které vedou k týrání dítěte, je celá řada – například časté konflikty mezi rodiči, domácí násilí mezi partnery, závislost na drogách nebo alkoholu u jednoho z rodičů, nepříznivá finanční situace v rodině, nezaměstnanost rodiče nebo naopak velká pracovní zátěž obou rodičů.

Dalšími negativními vlivy, které mohou vést k emocionálnímu týrání dítěte, je dlouhodobý chronický stres jednoho nebo obou rodičů, např. nezaměstnanost, přítomnost handicapovaného nebo chronicky nemocného člena v rodině, neúplná rodina nebo tzv. doplněná rodina s nevlastním rodičem. Výrazným rizikovým faktorem je rovněž rozvod, který v ČR je velmi častý, jak vyplývá z jedné z nejvyšších rozvodovostí v Evropě a časté střídání partnerů rodičů.

Praxe ukazuje, že ve výskytu emocionálního týrání z hlediska sociálního původu, finanční situace, etnického původu či úrovně vzdělání žádné výjimky neexistují [11], nicméně na základě empirických zkušeností lze předpokládat, že krutému citovému násilí budou vystaveny děti v rodinách s vysokoškolsky vzdělanými rodiči, kde právě jejich intelektová zdatnost je příčinou velmi krutého chování, které bývá na první pohled těžko identifikovatelné.

4.3 Následky

Dopady psychického týrání závisí na délce trvání, jeho intenzitě, na stupni vývoje osobnosti dítěte. Některé děti reagují stažením, jsou ustrašené, úzkostné, plačtivé a předem vzdávají nejrůznější situace. Obtížně vyjadřují názory, požadavky, přání. Jiné děti jsou agresivní, napodobují chování dospělých a tím provokují.

Psychické týrání s sebou tedy přináší následky v psychosociální oblasti, které lze identifikovat jako nespecifické behaviorální markry násilí:

- tělesné, duševní nebo citové opoždění ve vývoji
- neschopnost učit se ze zkušeností, rozumové schopnosti dítěte nebývají dostatečně využívány, ve škole proto mívají často horší prospěch, než odpovídá jejich skutečnému nadání
- chudá slovní zásoba, chybí potřeba komunikace v důsledku nedostatečné stimulace a kontaktu s matkou-či jinou důvěrně blízkou osobou
- citová plochost, nedůvěřivost

- impulzivita, afektivní výbuchy
- nápadná pasivita nebo naopak agresivita v chování
- vyjadřování obav, že je nikdo nemá rád
- neustálý strach z potrestání
- nízké sebevědomí nebo naopak nerealistické „vytahování“
- tendence k sebeobviňování, sebeubližování
- nepřiměřené obavy z každé nové situace
- neurotické projevy (kousání nehtů, kroucení či vytrhávání vlasů, cucání prstů apod.)
- nepřiměřené reagování na bolest (dítě hystericky reaguje při sebemenším podnětu nebo naopak chová se, jakoby bolest vůbec necítilo)
- vznik závislostí (na drogách), poruchy příjmu potravy, deprese
- děti bývají častěji nemocné, mívají více úrazů, větší sklon k obezitě
- známky nejistoty ve vztazích s druhými lidmi nebo neschopnost navazovat a udržovat přátelské vztahy s druhými
- celkově povrchní vztahy k lidem, nedostatek empatie, egocentrismus
- nedůvěra k dospělým lidem, kteří se jim snaží pomoci nebo se s nimi snaží spřátelit, či naopak přílišné lpění na těchto lidech a projevování až patetické vděčnosti za každou pozornost
- vyhýbání se kontaktu s rodinou (dítě málo pobývá doma, často tráví čas raději např. v rodině svého kamaráda)
- vzhledem ke sníženému sebevědomí a menší schopnosti sebeprosazení se psychicky týrané děti stávají častěji obětí šikany
- svým chováním vyvolávají nepříznivý dojem: nebývají oblíbené mezi vrstevníky ani učiteli
- mají poruchy chování – lhaní, záškoláctví, útěky z domova
- psychosomatické obtíže- bolesti hlavy a břicha, ekzémy, zvýšené teploty apod.

5. Shrnutí problematiky emocionálního násilí

Emocionální násilí je forma týrání dítěte, která je ze všech forem nejméně zmapována, často zůstává skryta. Důležitou úlohu zde hraje intimita rodiny, do níž je těžké proniknout. Musíme mít na paměti, že v boji s emocionálním násilím je důležité rozkrýt příčiny, které k takovému násilí na dítěti vedou, snažit

se jim předcházet a vyskytnou-li se, odstranit je. Je to úkol nelehký a velmi důležitý, jelikož dítě je ohroženo psychickými následky, které se často uplatňují i v jeho dospělosti. Základní podmínkou je tedy včas emocionální násilí odhalit, přestože je navenek tak nenápadné a často se na něj dá usuzovat jen z vnějšího chování dítěte. S tímto jevem a jeho diagnostikou by měla být obeznámena lékařská veřejnost, aby mohly být dříve odhaleny rizikové děti a jejich rodiny nebo již děti emocionálním násilím ohrožené v přímo v ordinaci lékařů.

6. Cíl a práce a hypotézy

Cílem práce je přispět k deskripci rizika a forem emocionálního násilí u dětí středního školního věku realizací malé studie na základních školách.

Na základě poznatků a výsledků dílčích studií jsem stanovila šest pracovních hypotéz.

První pracovní hypotéza předpokládá, že více jak 2/3 dětí ze sledovaného souboru budou mít zkušenost s některou ze sledovaných forem emocionálního násilí.

Druhá pracovní hypotéza předpokládá, že na základě rozdělení sledovaného souboru do několika skupin: bez rizika ohrožení emocionálním násilím, s nízkým, středním a vysokým rizikem, bude početně převažovat skupina s nízkým a středním rizikem ohrožení emocionálním násilím oproti skupinám bez rizika ohrožení a s vysokým rizikem ohrožení.

Třetí pracovní hypotéza předpokládá, že děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím budou signifikantně častěji z rodin s 2 a více sourozenci oproti dětem – jedináčkům či dětem s maximálně jedním sourozencem.

Čtvrtá pracovní hypotéza předpokládá, že děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím budou mít signifikantně horší školní prospěch oproti dětem ze skupiny bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím.

Pátá pracovní hypotéza předpokládá, že děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím budou signifikantně sociálně odtažitější a uzavřenější oproti dětem ze skupiny bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím.

Šestá pracovní hypotéza předpokládá, že děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím budou signifikantně nerady trávit čas se svými rodiči oproti dětem ze skupiny bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím.

Předpokládám tedy, že bude statisticky významný rozdíl ($p < 0.05$) mezi skupinou dětí s vysokým rizikem ohrožení ohrožených emocionálním násilím a skupinou dětí bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím v počtu sourozenců, ve školním prospěchu, v sociální odtažitosti a uzavřenosti a v radosti z trávení času s rodiči.

7. Metodika

7.1 Metodika sběru dat

Byl vytvořen dotazník, který obsahoval 31 otázek s uzavřenou volbou odpovědí. První část obsahovala otázky identifikační a otázky zaměřené na zjišťování identifikačních známek v oblasti behaviorální, jejichž příčina může souviset s emocionálním týráním a zanedbáváním dětí ze strany rodičů, druhá část obsahovala otázky zaměřené na zjišťování forem emocionálního násilí, třetí část obsahovala otázky zaměřené na citové klima v rodině.

Dotazník byl po souhlasu všech zúčastněných základních škol předložen žákům 5. tříd. Zaručoval anonymitu a jeho vyplnění bylo čistě dobrovolné. Žáci ho vyplňovali sami. U každé otázky bylo zdůrazněna nutnost odpovídat za časové údobí posledního měsíce.

7.2 Zpracování výsledků

Z odpovědí na otázky zaměřených na zjišťování forem emocionálního násilí na dětech ze strany rodičů- nedostatek času na řešení problému, nevěnování se dítěti, nadávání, vtipkování, vyhrožování, srovnávání, přehnané požadavky, zasahování do soukromí, odepírání pochvaly a ocenění, zákaz styku s kamarády, násilné rozhodování, svědek hádek rodičů, prostředník mezi rozhádanými rodiči, naslouchání problému rodiče v souvislosti s konfliktem s druhým rodičem a z rozvedených rodin pak zákaz styku s druhým rodičem, zatahování do konfliktů rodičů a očerňování druhého rodiče - byly vytvořeny grafy četnosti výskytu sledovaných forem (počet respondentů s danou odpovědí v souboru, procento respondentů s danou odpovědí v souboru).

Pro další zpracování výsledků byly vytvořeny 4 skupiny dle rizika ohrožení emocionálním násilím:

Každé z odpovědí občas v otázkách 11/-15/,17/-25/,27/-29/ byl přiřazen 1 bod.

Každé z odpovědí často v otázkách 11/-15/,17/-25/,27/-29/ byly přiřazeny 2 body.

Každé z odpovědí spíše ne v otázkách 30/-31/ byl přiřazen 1 bod.

Každé z odpovědí ne v otázkách 30/-31/ byly přiřazeny 2 body.

1. skupina bez rizika ohrožení emocionálním násilím- 0 bodů v otázkách 11/-15/,17/-25/,27/-29/

2. skupina s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím- alespoň jedna jednobodová odpověď a žádná dvoubodová odpověď v otázkách 11/-15/,17/-25/,27/-29/

3. skupina se středním rizikem ohrožení emocionálním násilím-alespoň jedna dvoubodová odpověď v otázkách 11/-15/,17/-25/,27/-29/ a 0 bodů v otázkách 30/-31/

4. skupina s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím- alespoň jedna dvoubodová odpověď v otázkách 11/-15/,17/-25/,27/-29/ a 1-4 body v otázkách 30/-31/

Sloučením skupiny dětí bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím byla vytvořena skupina, která byla porovnána se skupinou dětí se středním a vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím Chi- kvadrát testem nezávislosti v kontingenční tabulce v počtu sourozenců, ve školním prospěchu, v sociální stažlivosti a uzavřenosti, v radosti z trávení času s rodiči.

Chi-kvadrát test nezávislosti testuje nulovou hypotézu, která vyjadřuje nezávislost proměnných. Když je P- hodnota nižší než zvolená hladina významnosti (tradičně 5 % = 0,05), nulová hypotéza se zamítne. Znamená to, že zjištěný rozdíl je příliš velký na to, aby mohl být jenom důsledkem náhodného výběru, je tedy statisticky významný, mezi proměnnými je vztah [4].

8. Základní charakteristiky souboru

Tab.č. 2 – Základní charakteristika souboru

(absolutní počet;procento)

ZŠ	Dívky	Chlapci	10 let	11 let
161; 100 %	85; 100 %	76; 100 %	103; 100 %	58; 100 %
Náměstí TGM, Přelouč 30; 18,6%	15; 17,6 %	15; 19,7 %	18; 17,5 %	12; 20,7 %
Smetanova, Přelouč 57; 35,4%	35; 41,1 %	22; 28,9 %	40; 38,9 %	17; 29,3 %
Spořilov, Pardubice 41; 25,5%	20; 23,5 %	21; 27,6 %	23; 22,3 %	18; 31,0 %
Řečany nad Labem 28; 17,4%	12; 14,1 %	16; 21,0 %	17; 16,5 %	11; 19 %
Chotusice 5; 3,1%	3; 3,5 %	2; 2,6 %	5; 5,0 %	0; 0 %

9. Výsledky

Děti byly na základě definovaných kritérií rozděleny do 4 skupin dle rizika ohrožení emocionálním násilím.

Tab.č.1- Rozdělení do skupin dle rizika ohrožení emocionálním násilím (absolutní počet; procento z celkového souboru)

Škola		Bez rizika		Nízké riziko		Střední riziko		Vysoké riziko	
161; 100 %		18; 11,2 %		97; 60,2 %		37; 23,0 %		9; 5,6 %	
Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	Chlapci
85; 100 %	76; 100 %	15; 17,6 %	3; 3,9 %	48; 56,5 %	49; 64,5 %	19; 22,4 %	18; 23,7 %	3; 3,5 %	6; 7,9 %
TGM, Přelouč									
30; 18,6 %		2; 2,4 %	0; 0 %	10; 11,8 %	7; 9,2 %	3; 3,5 %	7; 9,2 %	0; 0 %	1; 1,3 %
Smetanova , Přelouč									
57; 35,4 %		8; 9,4 %	0; 0 %	21; 24,7 %	17; 22,4 %	6; 7,1 %	4; 5,3 %	0; 0 %	1; 1,3 %
Spořilov, Pardubice									
41; 25,5 %		5; 5,9 %	1; 1,3 %	9; 10,6 %	14; 18,4 %	5; 5,9 %	3; 3,9 %	1; 1,2 %	3; 3,9 %
Řečany n./L.									
28; 17,4 %		0; 0 %	2; 2,6 %	6; 7,1 %	10; 13,2 %	4; 4,7 %	3; 3,9 %	2; 2,4 %	1; 1,3 %
Chotusice									
5; 3,1 %		0; 0 %	0; 0 %	2; 2,4 %	1; 1,3 %	1; 1,2 %	1; 1,3 %	0; 0 %	0; 0 %

Minimálně s jednou ze zkoumaných forem emocionálního násilí se setkala 88,8 % dětí z celkového souboru, z toho 82,4 % dívek a 91,9 % chlapců. Dle formy se s emocionálním násilím setkává od 8 % do 65 % dětí.

Skupinu bez rizika ohrožení emocionálním násilím tvořilo 11,2 %, s nízkým rizikem 60,2 %, se středním rizikem 23,0 % a s vysokým rizikem 5,6 % dětí z celkového souboru.

Skupiny s nízkým, středním a vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím vykazují v zastoupení procentuální převahu chlapců nad dívkami, ve skupině bez rizika převažují naopak dívky nad chlapci.

Počty dětí zařazených do skupin v rámci jednotlivých škol se nevymykaly očekávanému početnímu předpokladu stanovenému na základě počtu dětí ve škole, pouze ve skupině s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím byl počet dětí na ZŠ Spořilov, Pardubice a Řečany nad Labem vyšší než očekávaný předpoklad. Míra rizika ohrožení emocionálním násilím tedy nesouvisela s typem školy- velkoměstská, maloměstská a vesnická.

Děti v celém souboru nejvíce často uvádí následující fory emocionálního násilí: nadávky, hádky rodičů a násilné rozhodování za dítě. Ve skupině se středním rizikem ohrožení emocionálním násilím převažuje u dívek i u chlapců srovnávání s úspěšnějším sourozencem či kamarádem a hádky rodičů. Ve skupině s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím převažuje u dívek vtipkování, u chlapců pak nedostatek času na řešení problému a nevěnování se dítěti.

Není významný statistický rozdíl mezi skupinou bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím oproti skupině se středním rizikem ohrožení emocionálním násilím v počtu sourozenců, ve školním prospěchu, v sociální stažlivosti a uzavřenosti a v radosti z trávení času s rodiči.

Je významný statistický rozdíl mezi skupinou bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím oproti skupině s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím ve školním prospěchu, v sociální stažlivosti a uzavřenosti, v radosti z trávení času s rodiči, není významný statistický rozdíl v počtu sourozenců.

Všechny výsledky jsou prezentovány ve formě tabulek a grafů v příloze č.1. této diplomové práce.

10. Diskuse

První hypotéza, že více jak dvě třetiny sledovaných dětí budou mít zkušenost s některou ze sledovaných forem emocionálního násilí, byla potvrzena. Minimálně s jednou ze zkoumaných forem emocionálního násilí se setkala 88,8 % dětí z celkového souboru, z toho 82,4 % dívek a 91,9 % chlapců. Dle formy se s emocionálním násilím setkává od 8 % do 65 % dětí.

Pro porovnání uvádím výsledky některých jiných studií. Dle retrospektivní studie Sdružení Linky bezpečí asi 70 % respondentů uvedlo, že byli v dětství či mládí opakovaně vystaveni některé z forem psychického týrání [3].

MUDr. Lovasová uvádí, že emocionální týrání v některé ze svých forem bylo hlavním důvodem volání u více než 20 % dětí, které se obrátily na Linku bezpečí během sledovaných tří let (od 1. 1. 2000 do 31. 12. 2002). Častěji se svými problémy svěřovali dívky než chlapci [6]. Data jsou získána však pouze od dětí, které se rozhodly svěřit se svými problémy a nelze je tedy extrapolovat na celou dětskou populaci.

Procento záchytu zkušeností dětí s emocionálním násilím je vysoké. S jednorázovou atakou emocionálního týrání a zanedbávání se setkají během života všechny děti a zejména občas, proto je nutné vzít v úvahu citové klima v rodině, jehož narušení je nutnou podmínkou k tomu, abychom takové dítě mohli označit jako emocionálně týrané nebo zanedbávané. Nicméně je nutno zdůraznit, že takovéto chování rodičů k dítěti by se mělo vyskytovat minimálně a v daleko menším procentu než je prezentovaný výsledek.

Druhá hypotéza, že skupiny s nízkým a středním rizikem ohrožení emocionálním násilím budou zastoupeny více než skupiny bez rizika ohrožení a s vysokým rizikem ohrožení byla potvrzena.

Skupinu bez rizika ohrožení emocionálním násilím tvořilo 11,2 % dětí z celkového souboru, s nízkým rizikem ohrožení 60,2 % , se středním rizikem 23,0 % a s vysokým rizikem 5,6 %.

Domnívám se, že zastoupení ve skupinách má souvislost s potvrzením první hypotézy, tedy že více jak 2/3 dětí mají zkušenost s některou z forem

emocionálního násilí- výsledkem je malé procento dětí ve skupině bez rizika ohrožení emocionálním násilím.

Vysoké procento dětí ve skupině s nízkým a středním rizikem ohrožení dle mého názoru souvisí s faktem, že mnozí rodiče považují mnohé ze sledovaných forem emocionálního násilí za standartní výchovné prostředky.

V retrospektivní studii Sdružení linky bezpečí respondenti často vyjadřovali názor, že uvedené formy sice podle pravdy označili, avšak do této chvíle je nepovažovali za týrání, nýbrž je vnímali jako výchovnou praktiku a zasloužený trest za své přestupky [3].

Jsem toho názoru, že proto jen malý počet takových jednání rodičů a jen ty nejvyhrocenější přestávají být dětmi vnímány jako trest a normální výchovný prostředek a mají dopad na to, že se dítě ve své rodině cítí nešťastné a označuje chování rodičů k sobě jako nehezké- proto tedy malé procento dětí ve skupině s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím.

Velkou roli zde tedy sehrává fakt, že mnozí rodiče považují některé ze sledovaných forem emocionálního násilí za normální výchovné prostředky, rodiče dle svých zkušeností z dětství je uplatňují jako metody k výchově vlastních dětí, některé z forem emocionálního násilí jsou tedy obecně přijímány jako výchovné prostředky.

To ovšem nic nemění na faktu, že tyto praktiky jsou ve výchově dítěte zcela nežádoucí a mohou mít dopad na psychiku dítěte, zejména pokud se toto jednání děje často a dlouhodobě.

Třetí hypotéza, že děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím budou signifikantně častěji z rodin s 2 a více sourozenci oproti dětem – jedináčkům či dětem s maximálně jedním sourozencem nebyla statisticky potvrzena ($p=0,2$).

Hypotéza byla stanovena na základě předpokladu, že pokud je více dětí v rodině, jejich příznivé přijetí ze strany rodičů může klesat. Jedná se o děti přespočetné, nevítané (sehrávají zde roli ekonomické faktory, nedostatek času rodičů pro sebe i na děti) a je tedy porušen základní předpoklad k dobré výchovné

atmosféře v rodině [8]. Se zvyšujícím se počtem dětí v rodině může tedy riziko aktivního i pasivního emocionálního násilí ze strany rodičů narůstat.

Velkou roli zde sehrává jistě i sourozenecká konstalace. Větší rodičovská pozornost v rodinách s více dětmi je logicky věnována mladším dětem, jelikož péče o ně zabírá více času, starší sourozenec se podílí na výchově sourozence mladšího. Patologická situace nastává, pokud se rodičovská pozornost přehnaně soustředí na nejmladší potomky a starší dítě je opomíjeno nebo v rodinách s velkým počtem dětí na jejich problémy již nezbyvá čas.

Na druhou stranu jedináčci mohou být dětmi rodiči přetíženými a úzkostně sledovanými [8]. V rodině s více dětmi rodiče své nároky rozdělují na více dětí, v rodině s jedním dítětem se veškerá pozornost soustředí na jediného potomka. Je od něj vyžadováno mít dobrý školní prospěch, být sportovně talentovaný, navštěvovat různé kroužky a splňovat všechny ostatní nároky rodičů. Dítě trpí nedostatkem času pro sebe. Samo o sobě se jedná o emocionální násilí, pokud však takové dítě není schopno přehnané požadavky zvládnout, kruh násilí se ještě stupňuje.

Velkou roli zde hraje i problematika dvoukarierových manželství a nadměrné zaměstnanosti rodičů.

Tam, kde jsou oba rodiče plně vytížení a zainteresováni ve svém oboru, kterému věnují téměř vždy podstatně více než zákonem uznanou pracovní dobu, nezbyvá na děti leckdy vůbec žádný čas kromě zajištění základních potřeb [1].

Ve skupině ohrožených emocionálním týráním a zanedbáváním se nevyskytoval žádný jedináček (jedináčci tvořili 23 dětí, tj. 14,3 % dětí z celkového souboru), naopak 3 děti pocházely z rodiny se 3 dětmi (dětí z rodiny se 3 dětmi bylo v celkovém souboru rovněž 23, tj. 14,3 %). Jelikož skupinu dětí s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím tvořilo jen 9 dětí, tj. 5,6 % z celkového souboru, pravděpodobně se jedná o náhodný jev.

Sourozenecká konstalace ve skupině dětí s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím (počet nejmladších dětí a počet nejstarších dětí) byla vyrovnaná. Rovněž výskyt emocionálního zanedbávání byl vyrovnaný ve skupině jedináčků a dětí s jedním sourozencem i ve skupině dětí s 2 sourozenci.

Ze statistických výsledků a z rozboru vyplývá, že nelze predikovat závislost výskytu emocionálního násilí na počtu dětí v rodině. Jedinácci a děti z rodin s 1 sourozencem jsou ohroženi emocionálním násilím, stejně jako děti z rodin s 2 a více dětmi- tyto skupiny se liší pouze ve formě násilí, které se u nich může častěji vyskytovat a výskyt těchto forem je významně modifikován životním stylem rodiny a sociálními podmínkami a kulturními podmínkami, ve kterých se rodina nachází.

Čtvrtá hypotéza, že děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím budou mít signifikantně horší školní prospěch oproti dětem ze skupiny bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím byla statisticky potvrzena ($p=0,008$).

Emocionální násilí, jehož je dítě obětí, působí značné psychické újmy. Dítě není motivováno ke školní práci, špatně se soustřeďuje a tím zpravidla trpí i školní výsledky [10]. Dítě může být za své špatné školní výsledky ještě mnohem více trestáno a emočně vydíráno, čím se může bludný kruh násilí stupňovat a uzavírat. Zhoršení prospěchu ve škole je tedy signálem, že něco není v pořádku, může se jednat o všechny formy týrání, nejen o násilí emocionální. Je nutné věnovat jevu pozornost, jak ze strany školy, tak z hlediska lékaře. Špatný prospěch ve škole může být však sám o sobě také příčinou psychického týrání nenadaného dítěte. Tyto dva faktory se tedy v prezentovaném výsledku mohou sčítat.

Náhle zhoršený školní prospěch u dítěte může mít kromě týrání dítěte rodiči i řadu dalších příčin. Může jednat o nadměrnou školní zátěž, kterou dítě není schopno zvládat, špatný školní režim, psychické násilí vyvíjené na dítě ze strany učitele, interpersonální násilí ze strany vrstevníků, jehož je dítě obětí, šikana, zhoršený školní prospěch na základě vývoje drogové závislosti u dítěte, nemoc v rodině, úmrtí v rodině, počínající choroba u dítěte, další stresory uplatňujících se u dítěte jako je např. nerespektování potřeb dítěte, špatný režim a mnoho dalších příčin.

Chceme-li řešit problémy dítěte spojené se školou a jeho školním prospěchem, neobejdeme se bez spolupráce rodičů s učiteli s konzultací lékaře a

psychologa. Jen tak může být odhalena pravá příčina zhoršeného školního prospěchu u dítěte a dítěti může být poskytnuta pomoc.

Jak bylo zmíněno, zhoršený školní prospěch může mít mnoho příčin, nicméně však by mělo být pamatováno, že emocionální násilí ze strany rodičů je jeho důležitým vyvolávajícím faktorem.

Pátá hypotéza, že děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím budou signifikantně sociálně odtažitější a uzavřenější oproti dětem ze skupiny bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím byla statisticky potvrzena ($p=0,001$).

Je zřejmé, že emocionální násilí působí dítěti psychické útrapy. Emocionální reakcí na agresi u dítěte je strach, bolest, pocit křivdy, bezmoci apod. [10]. Může se vyskytnout zvýšená citlivost u dítěte, plačtivost, plachost, ustrašenost, stažení do sebe, jindy se ale pocity křivdy, které dítě prožívá, můžou projevovat záchvaty hněvu, nepřizpůsobivosti až agresivitou. Tyto děti mají tendenci ukrývat své pocity smutku, beznaděje a zmatenosti, které prožívají v důsledku týrání osobou, která je má milovat. Tyto pocity je plně zaměstnávají a přemýšlejí o faktu, proč se tak děje. Je tedy pochopitelné, že budou jevit sklon k sociální odtažitosti a uzavřenosti, nebudou vyhledávat kolektiv. Důležitým faktem je, že sebedůvěra a sebehodnocení psychicky týraných dětí jsou velmi nízké [1]. Sociální uzavřenost a odtažitost jsou tedy i důsledkem sníženého sebevědomí u dítěte.

Období středního školního věku je typickým obdobím, kdy děti rádi vyhledávají kolektiv a zábavu, rádi se smějí. Dítě, které by v tomto vývojovém období zůstávalo posmutnělé, nedovedlo se smát, nemělo rádo zábavu a společnost, by rozhodně zasluhovalo zvláštní pozornost. Bylo by psychologickým problémem [8].

Děti, které v dětství trpěly psychickou deprivací, mají v dospělosti velmi často potíže s navazováním citových vztahů, často vykazují závažné poruchy chování, asociální chování, často je nacházíme mezi drogově závislými jedinci [10].

Sociální uzavřenost a stažlivost je typická i pro ostatní formy syndromu CAN.

Průkaz hypotézy je tedy alarmujícím faktem, který potvrzuje, jak obrovské škody emocionální násilí v psychice dítěte způsobuje a jak důležitá je prevence, včasná diagnostika a terapeutická intervence u dětí postižených emocionálním násilím i ostatními formami syndromu CAN.

Šestá hypotéza, že děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím budou signifikantně nerady trávit čas se svými rodiči oproti dětem ze skupiny bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím byla statisticky potvrzena ($p < 0,001$).

V období středního školního věku by měli rodiče kromě zajištění základních biologických potřeb dítěte naplňovat i jeho potřeby psychické, emocionální a sociální. Rodina by měla poskytovat dítěti pocit bezpečí, jistoty a lásky- nejbezpečněji se cítíme, máme-li kolem sebe někoho, kdo nás má rád, kdo k nám patří, na koho můžeme spoléhat ([8], s.16). Dítě musí mít pocit, že je rodiči pozitivně akceptováno a měly by mu být poskytovány pozitivní zpětné vazby a podpora. V tomto období je důležité poskytovat dítěti dostatek podnětů, umožnit mu rozvíjet sociální kontakty s vrstevníky, nastolit mu dobré podmínky k učení a pomoci vytvořit pozitivní sebepojetí. Je to období, kdy dítě stále potřebuje dostatek rodičovské péče, ale zároveň je důležité poskytnout mu dostatek prostoru a volnosti k naplnění jeho ostatních potřeb.

Dítě tohoto věku tedy své rodiče potřebuje, je rádo v jejich společnosti. Pokud však rodiče způsobují dítěti psychické nebo jiné újmy a tím ho zraňují, je pochopitelné, že dítě své rodiče nebude vyhledávat. Bude mít obavy, že další kontakt s rodičem mu způsobí další psychickou bolest. Tím se může stát rodič až nenáviděným tyranem, v důsledku jeho jednání dítě nebude rádo vyhledávat jeho společnost, může být dohnáno až k útěku z domova nebo sebevraždě.

Potvrzení hypotézy tedy poukazuje na to, že pokud je porušena základní potřeba dítěte být se svým rodičem, jedná se o signál, že rodina a vzájemné interakce jejích členů není zdravá a po příčině této poruchy pátrat. Často se jedná o některou z forem syndromu CAN, tedy i o násilí emocionální.

Dotazníková metoda, která byla použita, může jistě velmi podstatně zkreslovat prezentované výsledky. Odpovědi respondentů mohou být často subjektivně zkreslené (i nevědomky), zvláště jedná-li se o tak citlivé téma jako toto. Ne všechny otázky odkryjí sledovanou formu násilí.

Dotazníkovou metodu by bylo vhodné ještě zkombinovat s jinými vyšetřovacími metodami (např. diagnostický rozhovor s dítětem, otestování dítěte škálou úzkosti atd.) k odhalení detailního dopadu sledovaných forem emocionálního násilí a četnosti jejich výskytu na psychiku dítěte – zejména u dětí zařazených do skupin s nízkým a středním rizikem ohrožení emocionálním násilím.

Závěr

Práce se zabývá deskripcí rizika, výskytem a identifikaci forem emocionálního násilí u dětí středního školního věku realizací malé studie na základních školách.

Minimálně s jednou ze zkoumaných forem emocionálního násilí se setkalo v posledním měsíci devět dětí z deseti, podle závažnosti formy se s emocionálním násilím setkává od 8 % do 65 % dětí s tím, že vysokému stupni ohrožení emocionálním násilím je vystavena jedna dvacetina dětí (5,6 %). Studie identifikovala jako nejvíce častou formu nadávky, hádky rodičů a násilné rozhodování za dítě. Děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím mají statisticky horší školní prospěch, jsou sociálně odtažitější a uzavřenější a nerady tráví čas se svými rodiči.

Na základě výsledků práce lze formulovat následující doporučení:

A. Na úrovni společnosti

Je nutné zvyšovat povědomí společnosti o problematice emocionálního násilí. Úlohu by zde měla hrát především média (tisk, sdělovací prostředky), školy a instituce , které se problematikou zabývají, podpora vzdělávání dospělých v této problematice, odborné publikace a síť poradenských míst.

B. na úrovni komunity

V boji proti emocionálnímu násilí v komunitě by měla přispívat rovněž centra rodin a krizová centra.

Je důležité podporovat zdravý život styl rodin a jejich sociální zdraví, zaměřit se na volnočasové aktivity a zvládání stresových a obtížných sociálních situací v rodině.

C. na úrovni školy

Na úrovni školy je nutná spolupráce s rodinou a komunitou, vzdělávání pedagogů- pregraduální i postgraduální, podpora zdravého emočního vývoje dětí a uplatňování alternativních studijních metod.

D. Na úrovni rodin

Důležitou úlohu by mělo hrát především aktivní vzdělávání rodičů před narozením dítěte i po něm, v rámci prevence je nutné rovněž zajistit rovnou

příležitost pro muže i pro ženy, podporovat vhodné volnočasové aktivity a rekreaci rodin a poskytovat všemi dostupnými prostředky rodičům informace o volbě vhodných výchovných metod modifikovaných na základě individuálních vlastností a schopností dítěte.

Souhrn

Diplomová práce se zabývá emocionálním týráním a zanedbáváním dětí. V teoretické části je rozebrána problematika emocionálního týráním a zanedbávání zejména s důrazem na vysoká rizika poškození psychického vývoje dětí, které s emocionálním násilím setkávají.

Její hlavním obsahem je deskriptivní studie, která se na základě dotazníkového šetření u dětí středního školního věku popisuje riziko, výskyt a formy emocionálního násilí na dětech ze strany rodičů. Sledovaný soubor tvoří 161 dětí středního školního věku z pátých tříd pěti základních škol Pardubického kraje.

Z výsledků vyplynulo, že s emocionálním násilím mají za uplynulý měsíc zkušenost dvě třetiny dětí a vysokým stupněm rizika je ohrožena jedna dvacetina dětí. Nejvíce častou formou emocionálního násilí jsou nadávky, hádky rodičů a násilné rozhodování za dítě. Bylo zjištěno, že děti s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím mají statisticky horší školní prospěch, jsou sociálně odtažitější a uzavřenější a nerady tráví čas se svými rodiči.

Na základě výsledků studie byla navržena preventivní doporučení, jak emocionálnímu násilí předcházet na úrovni společnosti, komunity, školy a rodiny.

Summary

This thesis deals with emotional maltreatment and neglect of children. The theoretical part analyses the issue of emotional maltreatment and neglect, especially with respect to the high risk of damage to mental development of children, who encounter emotional violence.

The main part of this thesis is descriptive study, which, on the basis of a questionnaire survey within a group of children of medium school age, describes the risk, incidence and forms of emotional violence on children performed by parents. The monitored group comprises of 161 medium school age children from the fifth grades of five primary schools from the Pardubice region.

The results showed that two thirds of children have experienced emotional violence and one twentieth is exposed to high level of risk. The most frequent forms of emotional violence are invectives, parent quarrels and violent decision-making instead of a child. It has been ascertained that children with high risk of threatening by emotional violence have statistically worse school results, are emotionally more remote and reserved and loath spending time with their parents. Based on the results of the study, preventive recommendations have been proposed aiming to avoid emotional violence on the community, school and family levels.

Seznam použité literatury:

[1] DUNOVSKÝ,J.,DYTRYCH,Z.,MATĚJČEK,Z. AT cl. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha : Brada Publishing, 1995.

[2] HIRIGOYEN,M.-F. *Psychické násilí v rodině a zaměstnání*. Praha : Academia, 2002.

[3] HUBÁČKOVÁ,J.: *Formy a následky psychického týrání, zneužívání a zanedbávání*. [on-line]. [cit. 6.1.2007].

Dostupnostz www:

<[http](http://www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/socialnepatologickejevyajejichprevence/tyranizneuzivaniazanedbavanideti/psychicketyranizneuzivaniazanedbavani/pricinyprojevyadusledky/12641.aspx)>//www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/socialnepatologickejevyajejichprevence/tyranizneuzivaniazanedbavanideti/psychicketyranizneuzivaniazanedbavani/pricinyprojevyadusledky/12641.aspx

[4] KUBÁNKOVÁ,V.,HENDL,J. *Statistika pro zdravotníky*. Praha: Avicenum, 1986.

[5] KULÍSEK,P. Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment). *Československá psychologie*, 2000 , roč. XLIV, č. 5.

[6] LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998.

[7] LOVASOVÁ,L.,MARX,D.,HANUŠ,P.:*Emocionální týrání a zanedbávání- o čem vypovídají data z linky bezpečí?*. [on-line].Praha:Česká a slovenská hygiena, roč. 2005,č.4 [cit. 6.1.2007].

Dostupnost

z www:<[http](http://www.tigis.cz/cshygiena/hygiena_2_05/04_LOVASOVA.html)>//www.tigis.cz/cshygiena/hygiena_2_05/04_LOVASOVA.html

[8] MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Praha : Avicenum, 1989.

[9] TRUHLÁŘOVÁ,Z.: *Formy zanedbávání dítěte v kontextu syndromu CAN*. [on-line].Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu,2006 [cit.5.1.2007].

Dostupnost z www:

<[http](http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2006101102)>//www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2006101102

[10] VANÍČKOVÁ,E.,HADJ-MOUSSOVÁ,Z.,PROVAZNÍKOVÁ,H. *Násilí v rodině: Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha : Karolinum, 1995.

[11] *Co je psychické a fyzické týrání* [on-line]. [cit.5.1.2007].

Dostupnost z www:

<http>//www.nasedite.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=344

[12] *Prevence týrání* [on-line]. [cit.5.1.2007].

Dostupnost z www:

<http>//www.steti.cz/policie/Prevence/tyrani.htm

[13] *Úmluva o právech dítěte* [on-line].

Dostupnost z www: <http>//juristic.zcu.cz/zakony/rodina/umopr.txt

Dostupnost z www:

<http>//www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006101102

Přílohy

Příloha č.1 – Presentace výsledků

Výskyt forem emocionálního násilí (graf č.1-18)

Graf č.1 - Nedostatek času na řešení problému

Graf č.2 - Nevěnování se dítěti

Graf č.3 - Nadávání

Graf č.4 – Vtipkování

Graf č.5 – Vyhrožování

Graf č.6 – Strach z výhrůžek

Graf č.7 - Srovnávání

Graf č.8 – Přehnané požadavky

Graf č.9 – Nerespektování soukromí

Graf č.10 - Odepírání pochvaly a ocenění

Graf č.11 – Zákaz styku s kamarády

Graf č.12 – Násilné rozhodování za dítě

Graf č.13 – Svědek hádek rodičů

Graf č.14 – Prostředník mezi rozhádanými rodiči

Graf č.15 - Naslouchání problémům rodiče po konfliktu s druhým rodičem

Graf č.16 – Zákaz styku s druhým rodičem po rozvodu

Graf č.17 – Zatahování do konfliktů rodičů po rozvodu

Graf č.18 – Očerňování druhého rodiče po rozvodu

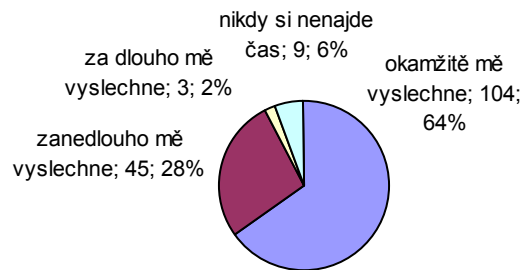
Tab. č. 3 - Výskyt forem emocionálního násilí

Graf č.19 - Srovnání školního prospěchu mezi skupinou bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím a skupinou s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím

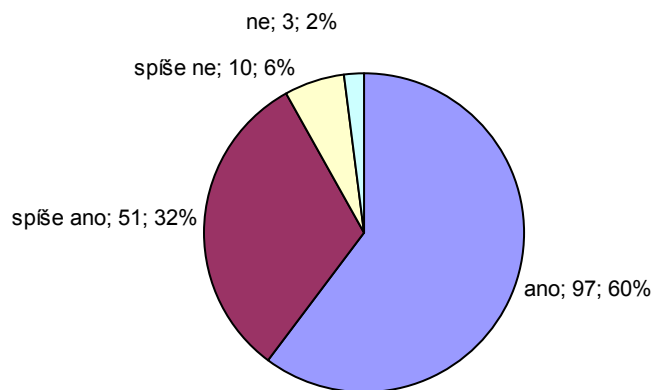
Graf č.20 – Srovnání sociální stažlivosti a uzavřenosti mezi skupinou bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím a skupinou s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím

Graf č.21 - Srovnání radosti z trávení času s rodiči mezi skupinou bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím a skupinou s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím

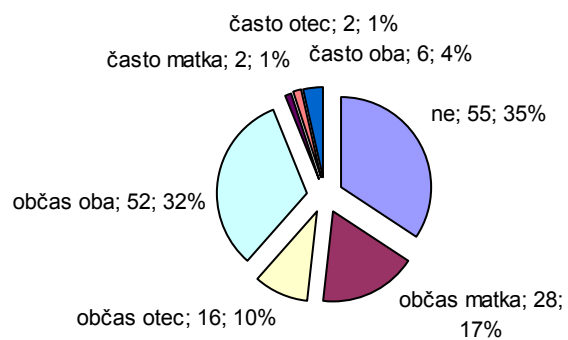
Graf č.1-Nedostatek času na řešení problému

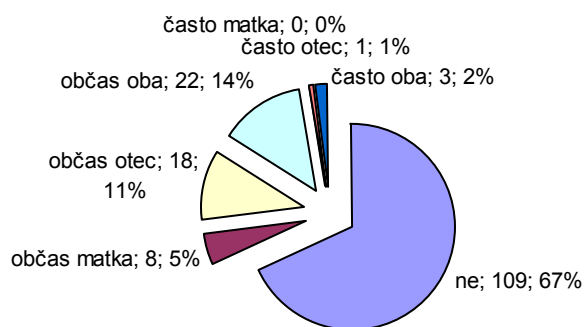
Graf č.2-Nevěnování se dítěti

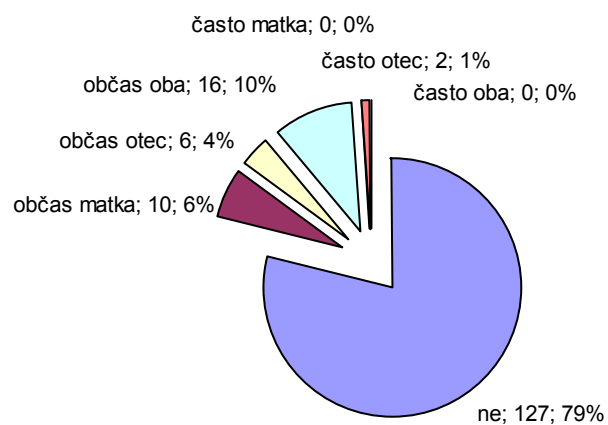
Graf č.3-Nadávání

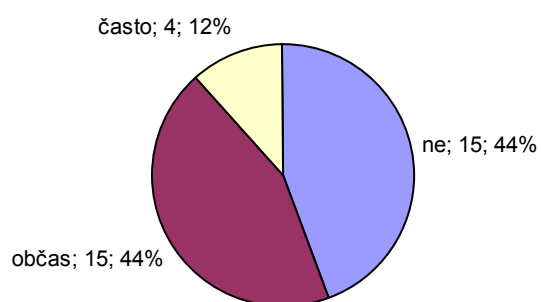
Graf č.4-Vtipkování

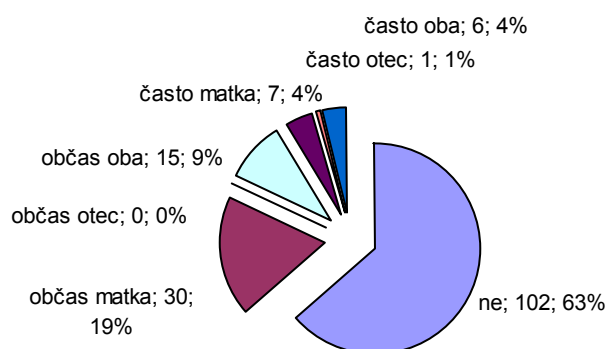
Graf č.5-Vyhrožování

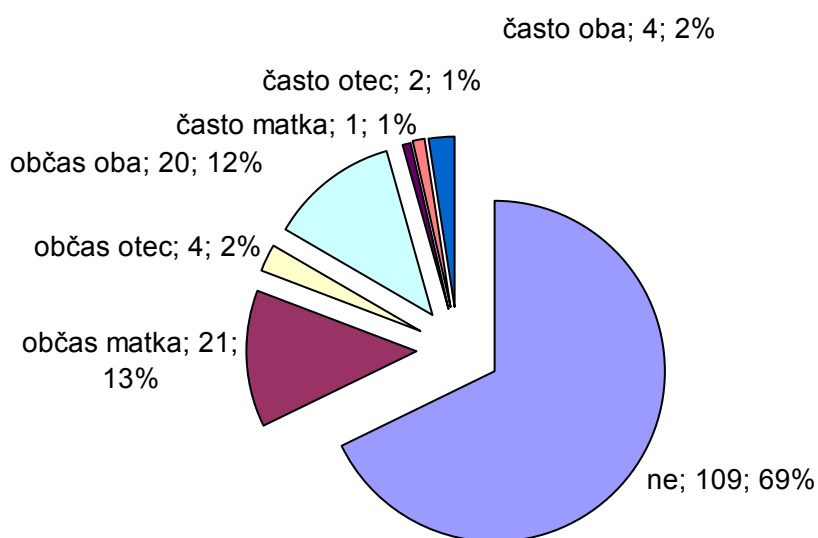
Graf č.6-Strach z výhrůžek

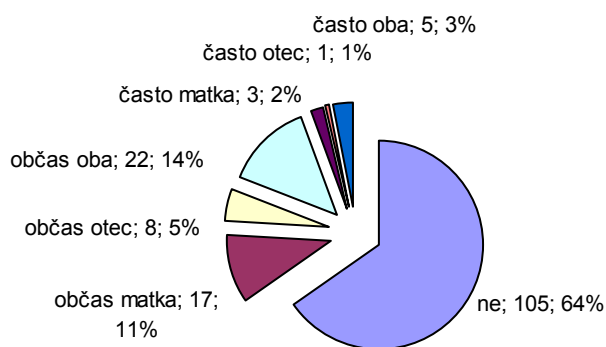
Graf č.7-Srovnávání

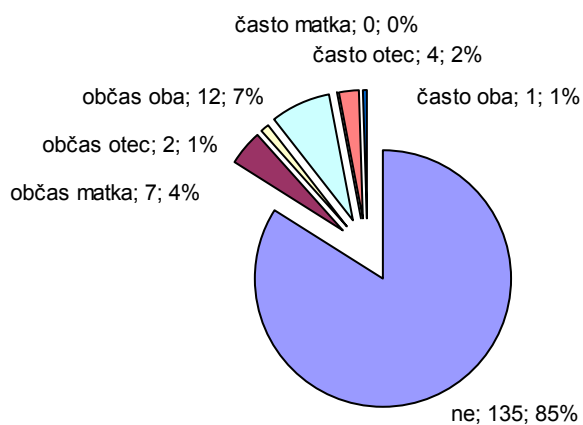
Graf č.8-Přehnané požadavky

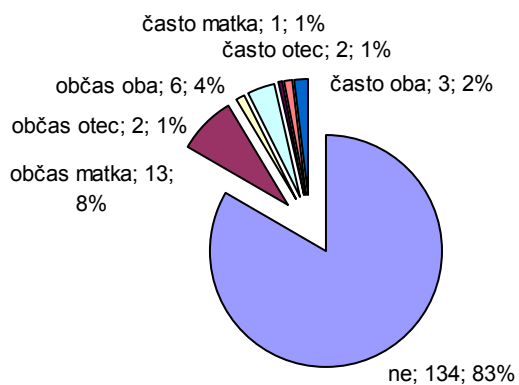
Graf č.9- Nerespektování soukromí

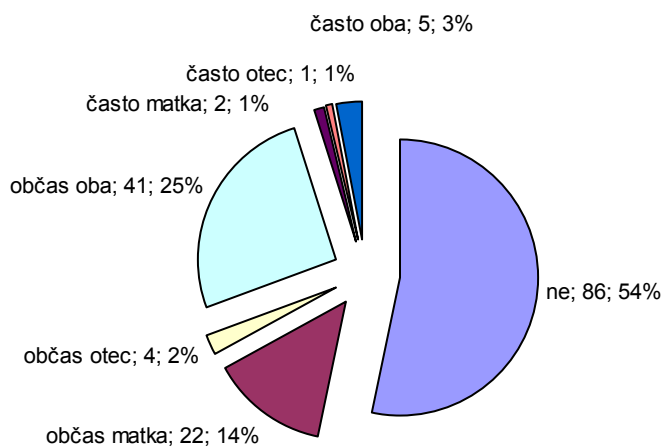
Graf č.10-Odepírání pochvaly a ocenění

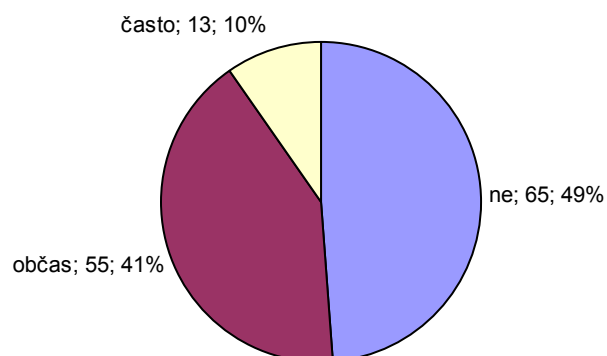
Graf č.11-Zákaz styku s kamarády

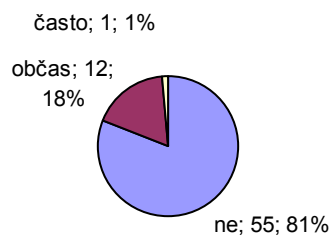
Graf č.12-Násilné rozhodování za dítě

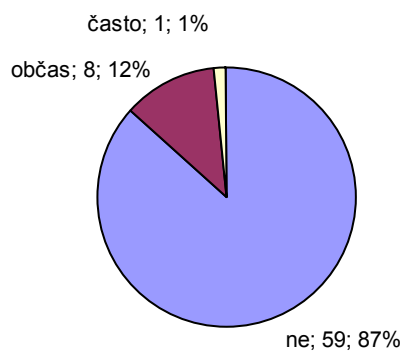
Graf č.13-Svědék hádek rodičů

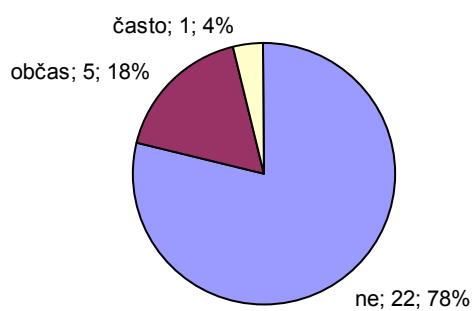
**Graf č. 14-Prostředník mezi
rozhádanými rodiči**

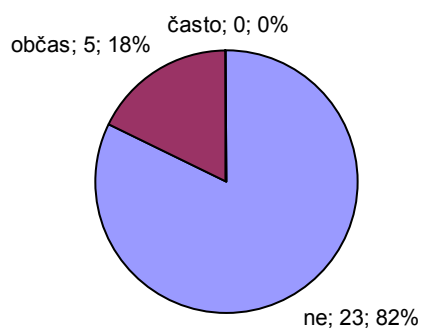
**Graf č.15- Naslouchání problémům rodiče po
konfliktu s druhým rodičem**

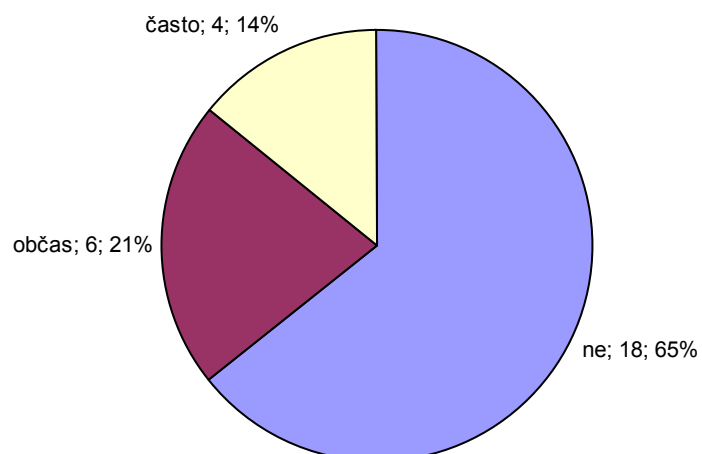
Graf č.16-Zákaz styku s druhým rodičem po rozvodu

Graf č. 17-Zatahování do konfliktů rodičů po rozvodu

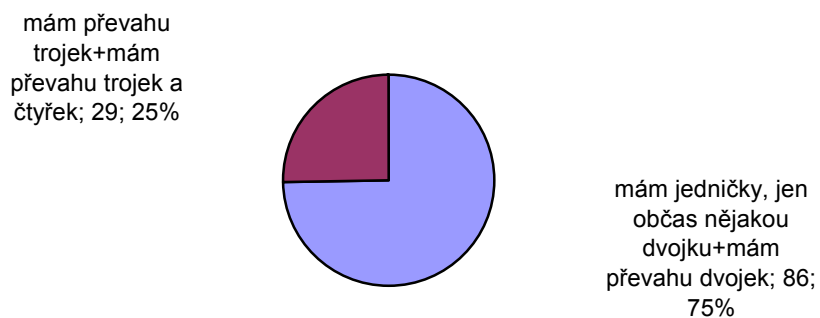
Graf č.18-Očerňování druhého rodiče po rozvodu

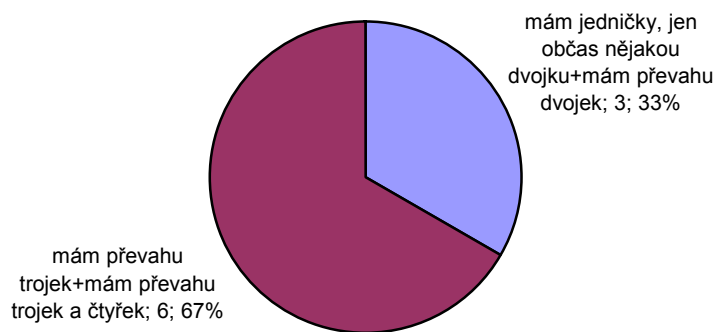
Tab. č.3- Výskyt forem emocionálního násilí

Nadávání dítěti	65 %; oba>matka>otec nadávky- blbec, debil, hajzlík, harant, káča, kráva, slepice, spratek, tele, trdlo, vůl
Svědci hádek rodičů	51 %
Násilné rozhodování za dítě	46 %; oba>matka>otec
Srovnávání dítěte s úspěšnějším sourozencem nebo kamarádem	37 %; matka>oba>otec
Nerespektování soukromí dítěte	36 %; oba>matka>otec
Očerňování druhého rodiče před dítětem u rozvedených	35 %
Přehnané požadavky na dítě	33 %; matka>oba>otec
Vtipkování na účet dítěte, které ho zraňuje	33 %; oba>otec>matka přezdívky- baculka, boubelka, kulička
Zákaz styku s druhým rodičem u rozvedených	22 %
Vyhrožování dítěti	21 %; oba>matka>otec
Zatahování dítěte do vzájemných konfliktů rodičů u rozvedených	18 %
Zákaz styku s kamarády	17 %; matka>oba>otec
Odepírání pochvaly a ocenění dítěti	15 %; oba>matka>otec
Nedostatečné věnování se dítěti	9 %
Nedostatek času na řešení problému dítěte	8 %

Graf č.19 - Srovnání školního prospěchu mezi skupinou bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím a skupinou s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím
skupina bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím

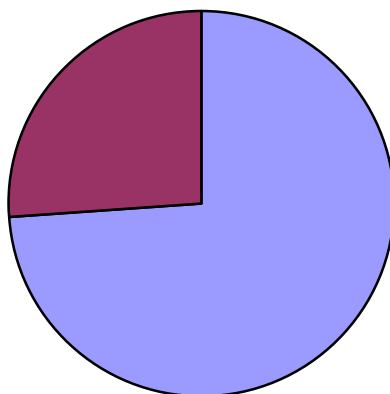
skupina s vysokým rizikem ohrožení emocionálním týráním

$p = 0,008$

Graf č.20 – Srovnání sociální stažlivosti a uzavřenosti mezi skupinou bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím a skupinou s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím
skupina bez rizika a s nízkým ohrožením emocionálním násilím

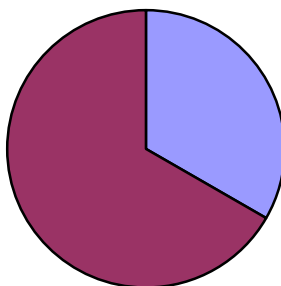
většinu času jsem rád(a) sám(a), někdy ale také potřebuji být ve společnosti ostatních lidí+nejlépe se cítím sám(a), nejsem rád(a) ve společnosti ostatních lidí; 30; 26%

nejlépe se cítím ve společnosti ostatních lidí, nejsem rád(a) sám(a)+většinu času rád(a) trávím ve společnosti ostatních lidí, někdy taky ale potřebuji být sám(a); 85; 74%

skupina s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím

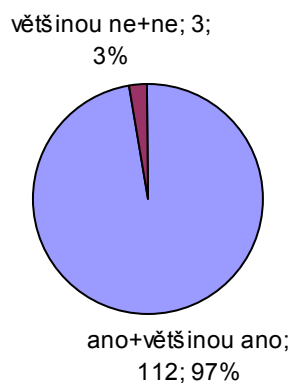
většinu času jsem rád(a) sám(a), někdy ale také potřebuji být ve společnosti ostatních lidí+nejlépe se cítím sám(a), nejsem rád(a) ve společnosti ostatních lidí; 6; 67%

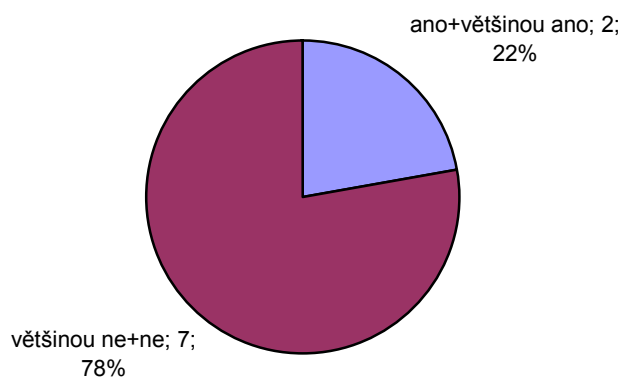
nejlépe se cítím ve společnosti ostatních lidí, nejsem rád(a) sám(a)+většinu času rád(a) trávím ve společnosti ostatních lidí, někdy taky ale potřebuji být sám(a); 3; 33%

p=0,001

Graf č.21 - Srovnání radosti z trávení času s rodiči mezi skupinou bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím a skupinou s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím
skupina bez rizika a s nízkým rizikem ohrožení emocionálním násilím

skupina s vysokým rizikem ohrožení emocionálním násilím

$p < 0,001$

Příloha č.2- Použitý dotazník

Univerzita Karlova v Praze
3. lékařská fakulta
Centrum preventivního lékařství
Oddělení zdraví dětí a mládeže

Dotazník pro žáky 5. tříd -emocionální násilí na dětech

Ahoj dívky a chlapci,
přicházím za Vámi s prosbou o vyplnění tohoto dotazníku. Jsem studentka 6. ročníku 3.lékařská fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Emocionální násilí na dětech je tématem mé diplomové práce.

Emocionální násilí na dětech je nebezpečný společenský jev, který se dotýká právě Vás dětí- výsledků bude použito při přípravě programu na ochranu a podporu zdraví dětí v České republice, proto Vás prosím o zodpovědný přístup. Dotazník je anonymní, jeho vyplnění je dobrovolné, údaje budou zpracovány v souladu se zákonem na ochranu osobních údajů.

Dotazník obsahuje 31 otázek. Prosím nad každou otázkou se zamyslete a popravdě zaškrtněte ve čtverečku křížkem odpověď. V některých otázkách se nacházejí vytečkovaná místa, kam můžete psát. Odpovídejte prosím za časové období posledního měsíce.

Děkujeme za spolupráci

věk 10 let 11 let

dívka

chlapec

1/ Žiješ v rodině s: odpovídej za poslední měsíc

- oběma rodiči
 pouze s matkou
 pouze s otcem

2/Kolik máš sourozenců a jaký je Tvůj věkový vztah k nim? odpovídej za poslední měsíc

- jsem jedináček
- mám 1 sourozence: jsem mladší než on
 jsem starší než on
- mám 2 sourozence: jsem z nich nejmladší
 mám jednoho mladšího a jednoho staršího sourozence
- mám 3 sourozence: jsem z nich nejstarší
 jsem z nich nejmladší
 jsem z nich druhý nejmladší

- jsem z nich druhý nejstarší
 jsem z nich nejstarší
-

3/Chodíš na nějaký kroužek? odpovídej za poslední měsíc

- ne
 ano: sportovní
 hudební
 sběratelský
 chodím do skautu, pionýra, svazu ochránců přírody nebo jiné dětské organizace
 jiný

Baví Tě ? ano

- většinou ano
 většinou ne
 ne
-

4/Co většinou děláš v čase, když se neučíš, nejsi na kroužku a nevěnuješ se činnosti s kroužkem spojené? odpovídej za poslední měsíc

- dívám se na televizi
 hraji si s počítačem
 čtu si
 trávím čas s kamarády
 trávím čas se sourozenci
 pomáhám doma
 trávím čas s rodiči
-

5/Chodíš rád(a) do školy? odpovídej za poslední měsíc

- do školy se vždycky těším
 do školy většinou chodím rád(a), jen málokdy se mi tam nechce
 do školy většinou chodím nerad(a), jen málokdy se tam těším
 do školy se nikdy netěším
-

6/Jsi spokojen(a) se svými školními výsledky? odpovídej za poslední měsíc

- vůbec ne
 většinou ne
 většinou ano
 úplně
-

7/ Jak se učíš? odpovídej za poslední měsíc

- mám jedničky, jen občas nějakou dvojku
 mám převahu dvojek
 mám převahu trojek
 mám převahu trojek a čtyřek
-

**8/Jako odměnu nejčastěji od rodičů dostáváš za to, když se Ti něco povede ?
odpovídej za poslední měsíc**

- sladkosti
 - peníze
 - věcné dárky
 - žádnou odměnu nedostávám
-

9/Jak by ses charakterizoval(a): odpovídej za poslední měsíc

- nejlépe se cítím ve společnosti ostatních lidí, nejsem rád(a) sám(a)
 - většinu času rád(a) trávím ve společnosti ostatních lidí, někdy ale také potřebuji být sám (sama)
 - většinu času jsem rád(a) sám(sama), někdy ale také potřebuji být ve společnosti ostatních lidí
 - nejlépe se cítím sám(sama), nejsem rád(a) ve společnosti ostatních lidí
-

10/Trávíš rád(a) čas se svými rodiči? odpovídej za poslední měsíc

- ano
 - většinou ano
 - většinou ne
 - ne
-

11/Máš- li nějaký problém, o kterém si chceš promluvit s rodičem: odpovídej za poslední měsíc

- okamžitě mě vyslechne a problém vyřešíme
 - řekne mi, ať počkám, ale zanedlouho mě vyslechne a problém vyřešíme
 - řekne mi, ať počkám a musím čekat dlouho než mě vyslechne a problém vyřešíme
 - nikdy si na mě nenajde čas a já si problém musím vyřešit sám(sama)
-

12/Věnují se Ti podle Tebe rodiče dostatečně? odpovídej za poslední měsíc

- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
-

13/Nadávají Ti rodiče? odpovídej za poslední měsíc

- ne
- občas: matka otec oba
- často: matka otec oba

Používají přitom nějakou nadávku, kterou tě oslovují? Pokud ano, napiš prosím jakou

14/ Máš pocit, že rodiče vtipkují na Tvůj účet, tak že Tě to zraňuje? odpovídej za poslední měsíc

- ne
občas: matka otec oba
často: matka otec oba

Používají přitom nějakou přezdívku, kterou Tě oslovují? Pokud ano, napiš prosím jakou

15/Vyhrožují Ti rodiče? odpovídej za poslední měsíc

- ne
občas: matka otec oba
často: matka otec oba

16/ Míváš z jejich výhrůžek strach? odpovídej za poslední měsíc

- ne
občas
často

17/Srovnávají Tě rodiče s úspěšnějším sourozencem nebo kamarádem? odpovídej za poslední měsíc

- ne
občas: matka otec oba
často: matka otec oba

18/Kladou na Tebe podle Tebe rodiče přehnané požadavky (ve škole, v zájmové činnosti), které i když se opravdu ze všech sil snažíš, nemůžeš splnit a jsou s Tvými výkony díky tomu, věčně nespokojeni? odpovídej za poslední měsíc

- ne
občas: matka otec oba
často: matka otec oba

19/ Máš pocit, že rodiče nerespektují Tvoje soukromí a Tobě to vadí? odpovídej za poslední měsíc

- ne
občas: matka otec oba
často: matka otec oba

20/ Domníváš se, že Ti rodiče odepírají pochvalu a ocenění, i když si ji podle Tvého názoru zasloužíš? odpovídej za poslední měsíc

- ne
občas: matka otec oba
často: matka otec oba
-

21/ Zakazují Ti rodiče stýkat se s Tvými kamarády? odpovídej za poslední měsíc

- ne
 občas: matka otec oba
 často: matka otec oba
-

22/Rozhodují za Tebe rodiče a Ty se pak musíš plně podřídít jejich přání, i když s ním nesouhlasíš? odpovídej za poslední měsíc

- ne
 občas: matka otec oba
 často: matka otec oba
-

23/Jsi doma svědkem hádek rodičů? odpovídej za poslední měsíc

- ne
 občas
 často

Pokud si odpověděl(a) kladně, zodpověz prosím ještě následující 2 otázky:

24/Je od Tebe vyžadováno, aby si fungoval jako prostředník mezi rozhádanými rodiči? odpovídej za poslední měsíc

- ne
 občas
 často

25/Musíš naslouchat problémům jednoho nebo obou rodičů v souvislosti s konfliktem s druhým rodičem (jsi mu vrbou)? odpovídej za poslední měsíc

- ne
 občas
 často
-

26/Jsou Tvoji rodiče rozvedeni nebo nežiješ s oběma rodiči ve společné domácnosti? odpovídej za poslední měsíc

- ano
 ne

Pokud si odpověděl(a) ano, zodpověz prosím ještě následující 3 otázky:

27/Zakazuje Ti rodič stýkat se s druhým rodičem? odpovídej za poslední měsíc

- ne
 občas
 často

28/Zatahují Tě rodiče do svých vzájemných konfliktů? odpovídej za poslední měsíc

- ne
- občas
- často

29/Očerňuje před tebou rodič druhého rodiče? odpovídej za poslední měsíc

- ne
 - občas
 - často
-

30/ Myslí si, že se k Tobě rodiče chovají hezky? odpovídej za poslední měsíc

- ano
 - spíše ano
 - spíše ne
 - ne
-

31/ Jsi ve své rodině šťastný? odpovídej za poslední měsíc

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne